

דברי הכפר

63

מהדורה מיוחדת
שי לחג המשק

מוקדש לגן רימון המחודש
ולחינוך של היום ושל פעם בכפר הנשיא.

"גן רימון הינו גן חילוני בעל צביון קיבוצי המתבסס על החינוך הקיבוצי, הרואה בכל ילד וילדה אדם שלם וייחודי, תוך מודעות מלאה להטרוגניות של הילדים, שהוריהם והיישובים מהם באים הינם נדבך נוסף בקהילה המקיפה את הגן. הוא קשור למערכת הגיל הרך בקיבוץ, למערכת החינוך הארצית, למועצה האזורית, להורי הגן, לקהילה המקומית וכולם משפיעים עליו ומושפעים ממנו".

מתוך אתר הבית של גן רימון – חוויות בליווי תמונות – מצגות לפי נושאים בעריכת מיכל דדוש. נמצא באתר כפר הנשיא תחת מדור החינוך.

גיליון מס. 2264 כ"ז תמוז תשע"א * 29 ביולי 2011
כפר הנשיא * עלון פנימי

sachlav@kfar-hanassi.org.il

חג-שמח ושלום לכולנו
א.ה.ש.ה.כ.פ.ר.ה.נ.ש.י.א.

איך רקדנו יד ביד
מעגל עשינו
טוב לשיר - היה נחמד
כשעוד קטנים היינו
טוב לשיר - היה נחמד
כשעוד קטנים היינו.

השירים, המשחקים...

אני זוכר אותם ימים
הכל ברור כשמש.
זה אולי היה מזמן
אך זה נראה כמו אמש.
השירים המשחקים
ששרתי ושיחקתי
הם איתי בתוך תוכי
אותם עוד לא שכחתי.
הם איתי בתוך תוכי
אותם עוד לא שכחתי.

השירים, המשחקים...

שירי ילדות

עוזי חיטמן

מילים ולחן: עוזי חיטמן

אני זוכר שירים בגן
כשהייתי ילד.
איך שפן כל כך קטן
קיבל נזלת.
בין הרים ובין סלעים
טסנו ברכבת
טוב לשיר - היה נעים
"לקום וגם לשבת"
טוב לשיר - היה נעים
"לקום וגם לשבת".

השירים, המשחקים -
איפה הם עכשיו?
אולי לפני אולי בצדדי,
אולי מאחורי הגב.

אני זוכר ארגז בחול
ארמונות בנינו
ציור ציורנו במכחול
אכלנו ושתינו

מהדורה מיוחדת

המון מים עברו בירדן מאז הלינה המשותפת כאן, שכנראה אף פעם לא יפסיקו לדבר בה. ים של זיכרונות נוצר, מאז חוויית שירותים ללא מערכת ביוב מסודרת (ראה כתבה של צילה), ועד שמיכל הגנת דיוחה להורים; על ביקורים של ילדי הגן, בגן הטכנולוגי – בקיבוץ הגושרים, "שמטרתו העיקרית, היא לקרב את הילדים לחשיבה הטכנולוגית וללמד אותם את השפה הטכנולוגית, ע"י הכרת התהליכים הטכנולוגיים. הילדים יעמדו מול אתגרים של התמודדות עם פתרון בעיות טכנולוגיות, כשהמטרה לסייע לילדים להפוך מצרכנים פאסיביים של ידע וחומר – ליצרנים אקטיביים". וילדי הגן בין שאר החוויות "הטכנולוגיות" מיחזרו נייר מניר עיתון ישן, ואף ייצרו נייר מעץ הבננה, על כל התהליכים של בישול ממושך שך העץ, ריסוק, דחיסה וגיהוץ ובסוף אפילו ציירו והדביקו מדבקות על הנייר אותו ייצרו במו ידם. ובשעה ארבע אחה"צ באו ההורים לקחת את הילדים שלהם הביתה. והתרוקן הגן.

כן. וכולנו יודעים שעברו בין לבין הסיפורים, רק 60 שנה.

כמה שלא נכתוב ונספר, זכרונות מדור לדור אחרי דור, לא נוכל לספר את הכל. תודה לכל אלה שנענו וכתבו לנו זכרונות וחוויות.

חג ה – 63 לעליית קיבוצנו על קרקע זו, ושיפוצו – שינוי פניו של גן רימון – הביאו להוצאה מיוחדת זו של עלוננו.

את החיבור בין הפערים של אז והיום, אף אחד לא יוכל לספר טוב יותר, מאשר מיכל גוטר דדוש, שהיתה שם בגן רימון בילדותה וממשיכה לגנן ילדים באותו גן כבר למעלה מעשרים שנה. אגב, אמירות "הפלפל והמלח" של הילדי הגן, בתחתית העמודים, הם מתוך אוסף היומיום של שנים, של מיכל כגנת.

לפניכם טעימות קלות מכל המגוון של אז והיום. קראו בהנאה.

נברך את עצמינו, את גן שקד וגן רימון היקרים לנו מאוד, ואנשי החינוך שלנו: שימשיכו לחנך כאן דורות של ילדים רכים שיהפכו לאנשים איכותיים,

שימשיך להיות כאן טוב. ושיהיה לנו חג שמח!!!

שושנה שרקי

מה שהיה... לא יהיה...

עבורי, יותר מהכל, מסמל השיפוץ בגן-רימון את המעברים והשינוי שעשה החינוך הקיבוצי. כאחת שעובדת בגן-רימון מעל עשרים שנה וגם כילדה שהתחנכה באותו גן, אני מסתכלת על השיפוץ ברגשות מעורבים. בתחילת דרכה של מערכת הגיל הרך, גן רימון וגן שקד - כמו בתי ילדים רבים אחרים - שימשו בית לילדי הקיבוץ. בהם למעשה גרו, אכלו את הארוחות, התקלחו, איחסנו את הבגדים, צחצחו את הנעליים, ישנו את שנת הצהריים ואת שנת הלילה (!), חגגו את החגים, ציינו את ימי ההולדת ועוד. החינוך הקיבוצי תיפקד כמו בבועה, כשמשרד החינוך לא מתערב בנעשה. בשני הגנים היו אותן קבוצות גיל, בין גיל שלוש לגיל שש. המעבר ללינה המשפחתית יצר שינויים בתפקיד בית הילדים. לאט לאט, במהלך השנים, עברו דברים רבים לאחריות ההורים: הבגדים, המקלחות, בריאות הילד, גזיזת הצפרניים ועוד.

במהלך שנות השמונים פקדה את הקיבוצים עזיבה גדולה של משפחות לילדים צעירים. עזיבה זו לא פסחה גם על כפר הנשיא. כמות הילדים ירדה, אם כי עדיין לא בצורה מדאיגה. באותה תקופה, פורסמה דעה של מספר מומחים, כי לא מתאים מבחינה התפתחותית לגדל ילדים בני שלוש עם בני שש, ויש להפריד בין הגילים. בכפר הנשיא, כמו בקיבוצים רבים, קיבלו את דעת המומחים והפכו את גן-שקד לגן הצעיר, בו מתחנכים ילדים בני שלוש עד ארבע; וגן-רימון הפך הגן הבוגר, ובו מתחנכים ילדים בני ארבע עד שש. בינתיים, בארונות הרבים ששימשו בעבר את בגדי הילדים, איחסנו ציוד ומשחקים, או שהם פורקו, לטובת הרחבת הגנים. המקלחת הוקטנה, ורוב הזמן שימשה כמחסן. רק בחודשי הקיץ קמה לתחייה, כשהילדים חזרו מהבריכה או מפעילות בחול ובמים.

שינוי נוסף שהחל לחלחל לתוך הקיבוצים, היה הפרדה בין עסק לקהילה. אנשים רבים ביקשו לראות את החינוך כעסק. גישה זו, בשילוב הרצון והצורך למלא את בתי הילדים (בינתיים קטן מספר ילדי המשק) הובילו לפתיחת המערכת של הגיל-הרך לילדים מחוץ לקיבוץ. הם נקראו "ילדים יקרים" ומספרם היה קטן ביחס למספר ילדי-המשק.

במהלך השנים עלה מספר "ילדי החוץ" (כך הם נקראים היום) וירד עד
מאד מספר ילדי-המשק. בנוסף, כל בית-ילדים הפך לעסק עצמאי ונדרש
לנהל תקציב

ולעמוד בו. נגמרו ה"חגיגות" של ההורים אחר-הצהריים: לשבת בגן עם
כוס קפה, למרוח ממרח על הלחם ולנהל שיחות על דא ועל הא.

בערך בשנות התשעים החל משרד החינוך לשתף פעולה עם המועצות
האזוריות של הקיבוצים, ונעשה ניסיון למצוא דרך לעבודה משותפת, מתוך
רצון למקצע את החינוך הקיבוצי ולשפר את תנאי עבודתה של הגננת,
כמו בכל מקום בארץ מצד אחד; ומצד שני - לא לוותר על הצביון המיוחד
שלו. מעתה נדרשו הגננות והמטפלות להכשרה ולהתאמה. מעתה אין
לומר "מטפלת" אלא "מחנכת" או "סייעת". יצאו תקנונים שונים כגון: בסוף
היום אין לשלוח מהגן ילד לבד הביתה ללא חתימת ההורים, גננת אינה
רשאית לתת תרופה לילדי הגן, טיולים רק באישור ההורים ואחרי מילוי
טפסים, נסיעה בטרקטור אסורה בהחלט!! ולבריכה - רק במים הרדודים
ובחתימת ההורים, ועוד כהנה וכהנה מגבלות.

השיפוץ האחרון שעבר גן-רימון הוא הישורת האחרונה בהתרחקות
הגדולה של החינוך הקיבוצי ממה שהיה. הוא תוכנן ושופץ על פי התקנים
של משרד החינוך: אזור השירותים מכיל שלושה בתי שימוש ושני כיורים.
המקום בו היתה המקלחת הפך למחסן-גננת. הקירות פונו מארונות
ונחתכו לחצי הגובה, כך שעינה של הגננת לא תפספס אף ילד. אין חדרים,
הכל פתוח. חדר שינה למה? שנת הצהריים זה "פאסה", וגם מקום להניח
את הראש לילד חולה או סתם שהתעייף - אין. את הטלויזיה יש לשים
בתוך ארון סגור.... זוהי כיתת גן, כמעט כמו כל גן אחר בארץ.

המרחב הפתוח והאור הרב שנכנס פנימה דרך החלונות החדשים,
מרחיבים את הלב. הכל חדש ונקי ומעורר התפעלות, ועם זאת - אני
יודעת כמה פשרות וויתורים נעשו בתיכנון ובשיפוץ הגן הזה. חצר
הגרוטאות והמגפיים הפשוטים הם אולי ה"דינוזאורים" האחרונים שאנו
מנסות להחזיק בהם - שרידים המזכירים לנו את מה שהיה, ונשתדל
להמשיך במגבלות הקיימות, ויותר לא יהיה...

מיכל דדוש גוטר

דפנה: "אני אוהבת את הגינת ירק כי היא ממליטה ירקות".

גְּנִים בַּכֶּפֶר הַנְּשִׂיאַ

כשמתקרב מועד פתיחת גן רימון המשופץ, ביקשה שושנה (העורכת) מהורים, גננות, מטפלות וכמובן מהילדים לכתוב זכרונות שקושרים אותם לגן רימון.

רגע!! חשבתי – הבכורה שייכת לגן שקד!!
 אך מיד נרגעתי, כי לאחר מחשבה – שושנה ביקשה זיכרונות משני הגנים – גם רימון וגם שקד. באמת עבדתי בשניהם – גם שם וגם שם – אך הזיכרונות הכי חזקים שייכים לגן שקד, ויסלח לי גן רימון.

ולמה? כי זה הגן הראשון בכפר הנשיא. וזה גם היה הבית הראשון הבנוי במשק. לא צריך, אפילו לא צריך שבדי – בית ממש! בנוי מלבנים ובטון, רצפה מרוצפת בלטות והחידוש הכי... הכי... – בית שימוש! בית שימוש ממש, עם אסלה שמורידים בה את המים. מי עוד זכר דבר כזה!

הפתיחה של הגן הייתה חגיגה ממש, והשתתפו בה ילדים והוריהם נדמה לי שאלה היו הילדים שמאוחר יותר נקראו כיתת "צבי" ו"עופר". (ילדי כיתת "אריה" כבר היו בכיתה א' עם אדם בן חנוך ועדיין בצריך).
 בפתיחה החגיגית השתתפו כולם – כמו שהיה נהוג אז – כל המשק. כל החברים באו, גם אלה שעוד לא היו להם ילדים, והיו אז עוד הרבה כאלה.

מאז, גן שקד עבר כמה שינויים. סגרו את המרפסת, הכניסו חימום (במקום הפתיליות). והרבה ילדים עברו בו.

במשך השנים נולדו לנו עוד ועוד תינוקות והיה צורך לגן נוסף, ונבנה גם גן רימון. אולי קשה להבין זאת היום – היו אלה אך ורק ילדי משק, ילדי החברים הם שאכלסו את שני הגנים. לא ידענו מה זה "ילדי חוץ" או "ילדים יקרים".

אני מברכת היום את גן רימון שיסלח לי על שהרביתי להזכיר דווקא את גן שקד. אני מאחלת לכל הילדים והמטפלות בשני הגנים, שתחוו הרבה חוויות משותפות, שתהנו מהשנים האלה בגן – כי ימים כאלה לא יחזרו לעולם.

עם קצת געגועים לימים ההם – יעל נמנוב

עמית מספר לדנה (אגם) חלום שחלם. הוא מספר: "ואז... ואז... ואז...."

גולן יושב ליד עמית ומקשיב "תיתי הלילה לא כל כך ארוך!"

גלגולו של גן (וישל גננת)

קשה לדעת איפה להתחיל. גן רימון עבר כל כך הרבה שינויים - גם במבנה עצמו וגם בצוות, בנהלים ובסדר היום.

עבורי - ההתחלה הייתה בינואר 1957, כאשר הגעתי לכאן, עם הרבי ואסטל לסוף שבוע היכרות עם כפר הנשיא, לקראת החלטת הגרעין בבחירת ביתנו לעתיד. נפגשנו אז עם שמואל ח' שהיה השליח שלנו באנגליה והוא לקח אותנו בגאווה רבה לראות את הגן החדש של אסתי בתו.

כעבור כחודשיים, הגענו, הקבוצה הראשונה של גרעין ההשלמה להשתקע בכפר הנשיא. השתלבנו בכוח העבודה של הקיבוץ ואני התחלתי לעבוד בתור עזרה בפעוטון. יום אחד נשלחתי לעבוד בגן רימון, שם הייתה חסרה עובדת לתקופה של שבועיים. חלק מעבודתי היה לשמור על הילדים בזמן מנוחת הצהריים ואז להקים אותם. זה היה גיהינום, כאשר השליטה שלי בשפה הייתה מוגבלת מאוד וניסיון לטיפול בילדים - אפס. הילדים כמובן תפסו מהר מאוד שיש כאן טרף קל ועינו אותי ללא רחם. סיימתי את השבועיים האלה באנחת הקלה, בטוחה שאם לעבוד בחינוך, זה לא יהיה בגן!!

חזרתי לעבוד בפעוטון וכעבור כשש שנים, כאשר הוחלט שנחוצה עוד גננת בקיבוץ, התבקשתי לצאת ללימודים וברגע של חולשה הסכמתי.

כעבור שנתיים חזרתי הביתה לעבוד - איפה? בגן רימון כמובן. הפעם כבר עם ידע בשפה שרכשתי ומידה של ביטחון והרבה התלהבות ורצון להתנסות מעשית בכל אשר למדתי.

הייתה זו אז תקופת המעבר בין לינה משותפת ללינה משפחתית. בין להתחיל את יום העבודה בשש בבוקר, עם הקמת הילדים, לבין להתחיל ב-6.45 בקבלתם לגן, לבושים בגדי בוקר עם תרמילים עמוסים בגדי ערב ולפעמים גם עם סדינים רטובים מהלילה הקודם.

מיטות הילדים עברו לבתי ההורים ובגן קיבלנו למנוחת צהריים מיטות ברזנט קטנות.

המקלחות, חפיפת השיער, קשר עם המרפאה וטיפול בבגדים ובכביסה היו עדיין בידי המטפלות. יום-יום היה מגיע לגן שק גדול (לפעמים שניים) של כביסה נקייה ממחסן הילדים. המטפלות היו מקפלות, משהות ומסדרות בתאים וכל יום היו אורזות את התרמילים. בחורף היו המטפלות גם מכבסות ביד עשרות סוודרי צמר קטנים.

היו בגן שישה חדרי שינה ובמשך הזמן הבנו, שאפשר להסתדר בפחות מקום למנוחת הצהריים ואז נפתחו שני חדרים ונוספו שולחנות יצירה, כך שאפשר היה להתחיל את פעילות היצירה, מיד עם סיום ארוחת הבוקר, ולא לחכות לפינוי השולחנות. כל זה הקל על עבודת הצוות ונתן לילדים יותר מרחב למשחק.

חוויות וכיפים היו בשפע. טיולים לענפי המשק, כמו לראות את החליבה בצאן ואת הגז, לראות את קטיף התפוחים במטע. ביקורים במקומות העבודה של ההורים, טיולים בסביבה הקרובה – אבן התותח, תל-רומן, הסכר. טיולים באזור; לתל-דן, לגבעת הנרקיסים ולכנרת. בקיץ – יום כייף בחוף הים. הייתה פעילות מגוונת בתוך הגן ובחצר, בפינות השונות ובטיפול בבעלי חיים.

וכמובן – החגים. כל חג אופיו והסיפור שלו. הקישוטים, השירים, הריחות, הטעמים והמנהגים.

ניסינו תמיד לתת לילדים לחוות דרך החושים, את המיוחד לכל חג ולשתף את ההורים כמה שאפשר בחוויות החג. ההורים לרוב היו משתפים פעולה, אם זה בהכנת תחפושות ומשלוחי מנות לילדים, הכל תוצרת בית, לא קנוי. בניית סוכה וקישוטה, הכנת זרים בשבועות והשתתפות פעילה במסיבות החגים השונים ובסדר פסח של הגן.

כאשר שושנה ביקשה ממני לכתוב משהו על הגן, ישבתי עם חנה ופרנקי והעלינו הרבה זיכרונות. וגילינו שגם אצלנו החושים פעלו. ונזכרנו:

בחנוכה, בצבעים החמים של הקישוטים – אדום, כתום, זהוב. ריח הנרות הדולקים כל יום בחנוכיות של הילדים וריח הסופגניות, שטיגנו בזמן המסיבה, וכמובן האור בבית.

בפורים – בקול הרעשנים וקולות ההקשה. ריח ממרח הלימון וקליפות
ההדרים המסוכרות שהכנו וריח אפיית אוזני המן שהכנו בגן, הכל עבור
משלוח המנות להורים,

בפסח – תחושת הבוץ בין האצבעות כשבנינו את הטבון. ריח בעירת העץ
בטבון וטעם המצות שאפינו. בפסח הריח והטעם של מאכלי הסעודה –
הכול הוכן בשיתוף מלא של הילדים.

השולחנות הערוכים, המכוסים במפות לבנות (בעצם-סדינים מגוהצים!).
ולא לשכוח את הכנת החלות בימי שישי, ריח הבצק הטופח, תחושת
הבצק והכנת הצמות (או כל צורה אחרת שילד בחר להכין) וריח האפייה.
ואז טעם החלה המוכנה בקבלת השבת. וכמובן – השקיות המקושטות –
מעשה ידיהם של הילדים, כדי לקחת הביתה חלה להורים, בכל יום שישי.

ימי הולדת – כאשר כל ילד בחר את צורת העוגה שלו והיא או הוא היו
מלך/מלכה ליום אחד.

אפשר היה להמשיך ולספר, אבל די לומר שהילדים זכו לטיפול מסור
מהמטפלות, שהיו שותפות מלאות בכל פעילות חברתית וחינוכית בגן ויצרו
סביבה חמה ותומכת. והגן היה באמת **בית** ילדים ולא רק מעון יום. זה
גרם לצוות, למרות העבודה הקשה ולפעמים מייגעת, סיפוק ונחת.

במשך השנים, חלו מספר שינויים, כאשר ההורים לקחו את האחריות
לביגוד ולבריאות של הילדים, וטוב שכך היה. יכול להיות שגם היו דברים
שאבדו בדרך, אך זוהי הקידמה. רק טוב להיזכר לפעמים במה שהיה, עם
כל הטוב והרע שהיו אז.

כתבה דוט, בשיתוף פרנקי וחנה מ.

סרה: "אמא שלי לומדת לנהוג"

הראל: "גם אמא שלי."

ירדן: "אמא שלי יודעת לנהוג בעל-פה."

שי: "אין דבר כזה בעל-פה, מה בלי אוטו והגה."

ירדן: "לא, היא פשוט נוהגת בלי שהיא צריכה לקרוא בספר איך לנהוג."

גן רימון .. גן שקד

ההיכרות שלי עם גן רימון ועם גן שקד, היא בעיקרה היכרות של אמא וסבתא. רוב הזמן הייתי מאד מרוצה מהעבודה המתבצעת בגנים אלה. כיום, כששניים מנכדי מתחנכים בגן רימון, אני מרגישה מאד מזהה עם הגן ועם הצוות, מכירה חלק גדול מהילדים ומההורים (ואני גם מכירה סבים וסבתות, המוזמנים לפעילויות לאורך השנה).

לכן, בפתח דברי אני רוצה לשלוח ברכה חמה לילדי הגן ולצוות העובדות המסור, לרגל השלמת השיפוץ הנפלא שהגן הזה עבר. תודות מגיעות כמובן לכל העושים במלאכה, החל מתחיה, רכזת החינוך, אורי, ולפניו אלק, מנהל מינהל ומשק, יחד עם הנהלת הקיבוץ, המועצה האזורית, והאנשים הרבים, שאני אפילו לא יודעת על חלקם בחידוש פני הגן. מאחלת לכם שתראו ימים טובים בגן, ושבקרב גם גן שקד יזכה...

פעמיים בחיי (אם זכרוני אינו מטעה אותי) עבדתי בגנים בכפר-הנשיא.

לפני חמישים שנה (בדיוק!) הגעתי לביקור של שבוע בקיבוץ. כנהוג, באותם הימים יצאתי כבר בבוקר הראשון לעבודה, במכבסה. התפקיד שלי (כמו כל אורח חדש וחסר מקצועיות) היה לתלות את הכביסה על החבלים שהיו מתוחים ליד המכבסה. הבוס שלי היה ברני מרכס ז"ל.

הייתי מוכנה כבר לתלות כביסה במשך שבוע שלם, לא היו לי תלונות. אבל בבוקר השני לשהותי כאן, הגיע סדרן העבודה ולקח אותי לגן שקד, שם הייתה חסרה מטפלת. הגעתי לגן אחרי ארוחת הבוקר. הכיור היה מלא בכלים מלוכלכים (בימים של טרום מדיח). הגננת, אינגה סגל ז"ל, קבלה את פני במאור פנים, ושאלה אותי אם לא אכפת לי לשטוף את הכלים שבכיור. אז, זהו, שבאמת לא היה אכפת לי לשטוף את הכלים בכיור, ולעשות עוד כל מיני עבודות. קצת התפלאתי ששואלים אותי אם לא אכפת לי... מה שלא ידעתי אז, שהאנגלוסכסים, בניגוד לישראלים, לא אומרים לך: "תשטוף כלים!" שואלים אם לא אכפת לך, להדיח כלים... אבל זו בהחלט הצעה שאי אפשר לסרב לה. למעשה זאת אפילו לא שאלה.

אינני זוכרת כמה ימים בביקור ההוא המשכתי לשטוף ערימות של צלחות בגן שקד, אבל את העיניים היפהפיות של אורית כהן, אני זוכרת עד עצם היום הזה. יום אחד בזמן ארוחת הצהריים ראינו עכבר מטייל על הרהיטים בגן. הוא טייל בנחת ו"לא שם" על אף אחד. הערתי, שיש לו הרבה אומץ. היו ילדים ששאלו מה זה אומץ, וקבלו תשובה. איתי סלע אמר: "אומץ, זה דבר שלא רואים, אבל אפשר להגיד אותו". חשבתי שזו הגדרה מאד יפה לשם עצם מופשט.

כמה שנים אחר כך, כשהייתי כבר נשואה, והיה לי תינוק קטן, וכבר הייתי מורה עם ותק של שנתיים, נשלחתי יום אחד להחליף את הגננת בגן רימון. ידעתי שהפעילות בגן היא די חופשית, אבל אני הייתי רגילה לכיתה שבה כל הילדים יושבים לפני, וכך מתנהלת הלמידה. אבל בגן, הילדים לא נשארו במקום אחד כל הזמן, ואני שחשתי לאבד ילד, כל הזמן ספרתי אותם. למותר לציין שמהר מאד השתחררתי מעבודת הגננת, וכעבור זמן קצר חזרתי להיות מורה בכיתה מסורתית, שבה יש שורות של כסאות ושולחנות. מקסימום – מצרפים שולחנות לגושים, מזיזים פה או שם, אבל אין צורך לספור את הילדים כל הזמן...

אחת החוויות הנהדרות שחווינו כהורים בגנים, הייתה ליל הסדר בגן. להורים זו הייתה חוויה נהדרת, לצוות הגן זו הייתה עבודת פרך, כמו לאבותינו במצרים. על השולחנות הערוכים היו הגדות מיוחדות לילדים, שצוירו ע"י שמואל כץ, ויצאו לאור ע"י הקיבוץ הארצי, והקניידאלאך של דוט שיינגזיכט, הגננת, היו מעולים.

עריכת סדר לילדי הגנים באותם הימים הייתה הכרחית, מכיוון שילדי הגן לא הורשו להשתתף בסדר הפסח של הגדולים (אתם יכולים לתאר לעצמכם את זה קורה בימינו???)!. לא אגלה לכם מה אומרים על כך היום לילדי הפרטיים... הם צודקים. כנראה שבגלל דברים כאלה הגיע בסופו של דבר השינוי. קודם הלינה המשפחתית, אחריה עוד שינויים, ובסוף הרצף הזה – סדרי פסח משפחתיים-חמולתיים וחסל סידור פסח בחדר האוכל. אבל זה כבר סיפור אחר, ואין לי רצון לקלקל כאן את שמחת חנוכה גן רימון המחודש.

תמר וולפין

יעלי מההרת בקול בינה לבין עצמה: "אולי היום אני אקח

את הילדים שלי מוקדם...

יוחאי: "אני ילד שלך....."

מסיפורי גן שקד

זה היה בקיץ 1993 בערך, כששני שובל היה בגן שקד. באותה תקופה אם אינני טועה, היו מעיין פלמה ורחלי פוקס הגננות. באחד הבקרים נכנסתי לבקר ושני ישב במעגל. נעמדתי מאחוריו והרמתי אותו עם שתי ידיו. גופו החליק על אבזם החגורה שלי והוא קיבל שריטה קלה בגב.

מאוחר יותר במהלך הפעילות של היום, נגעה רחלי בגבו של שני, שקפץ מפאת הכאב בגבו. רחלי שאלה אותו מה קרה שני והוא השיב "אבא עשה לי עם החגורה שלו". עיניה של רחלי נפערו כך נאמר לי, למזלי מעיין הייתה נוכחת באירוע והרגיעה, זה לא מה שאת חושבת היא אמרה.

אורי שובל

מיכל: "עוד מעט נחגוג לחיים נחמן ביאליק יום-הולדת"
בר תוהה: "אבל אלוהים כבר הפסיק לספור אותו".

מה היה לפני גן רימון?

לפני שהיה גן רימון היה רק גן שקד. אז, לפני טריליון שנה כשהייתי ילדה קטנה, כשאכלנו גבינה לבנה וזיתים, וחביתה מאבקת ביצים בתקופת הצנע, הייתי בגן שקד.

במקום שבו עומד גן רימון היו השירותים הציבוריים של הקיבוץ. ומה מפוארים היו שירותים אלה! בור באדמה, ומסביבו כמה לוחות פח ודלת. לנו הילדים נתנו את הטוב ביותר; השירותים היחידים בקיבוץ בהם היו מים זורמים היו בגן שקד. ולעתים בערב נראו חברים מתגנבים אל תוך הגן (בשעות שבין 17:00 ל- 19:00 השעות בהן היינו אנו הילדים בחדרי ההורים) כדי לזכות מעט מהלוקסוס הנפלא של מושב קטן של ילדי גן, ומפלא התבל העשירי, שהוא צרכים הנשטפים במים לביוב.

ומדוע דווקא זכורים לי ענייני הצרכים של כפר הנשיא? לפעמים לא זוכרים מראות, או קולות, או סיפורים, אך יש ריחות שמיד מעוררים מסכת זיכרונות עמוקה.

מדי פעם, היה צריך לרוקן את הבור ששימש כבית השימוש הציבורי. הוא כנראה התמלא מדי והיה צריך להעביר את תכולתו. איני יודעת עד היום מדוע, אך לשם כך הגיעה לקיבוץ מיכלית ענק (כך היא נראתה בעיניי ילדה בת 4 או 5) שיש לה צינור עבה ומשאבה והיא הייתה שואבת את החומר שנתרם ע"י חברי הקיבוץ אל תוך בטן המיכלית.

מפצי ניחוח שיכולים להביא להתעלפות של המלוכלך בחזירים היו מתפזרים אל כל עבר. היו מכניסים אותנו, ילדי גן שקד, אל תוך הגן והיו סוגרים את הדלתות והחלונות כדי למנוע מהניחוח להגיע לאפינו החמודים. בחמסין ובשרב, בחורף ובאביב, היה צורך לסגור את החלונות, אך לשווא. הריח המחליא חדר דרך הסדקים והרעפים, דרך המשקופים הזגוגיות. היינו נגעלים מהריח אך נמשכים ללא שליטה אל הפלא המתרחש מחוץ לגן. שורה של ילדים הצמידה את הפנים ופחסה את האפים מול זגוגית החלון הפונה לחצר כדי לראות את מלאכת השאיבה.

לרעש המשאבה היונקת את הצואה צעקנו לעבר המיכלית: "אוטו חרא"
"אוטו חרא".

עם צאת המיכלית מהקיבוץ היו עוברות מספר שעות טובות (ואולי ימים)
עד שהתפוגג הניחוח.

ואם מישהו ישאל אתכם "על מה יושב גן רימון היפה והמשופץ ומה היה
במקומו פעם?" בודאי תוכלו עכשיו לספר.

צילה בן רשף

עדן ונויה משחקות משחק זיכרון. לאחר זמן מה פורצת עדן בבכי.
מיכל: "מה קרה?" עדן מתלוננת כי מצאה זוג ונויה לקחה אותו?
מיכל לנויה: "למה לקחת את הזוג מעדן?"
נויה: "כי לה יש הרבה זוגות ולי יש קצת...."

מעגלים

הגענו לכפר הנשיא בערב פסח 1960. ביום הראשון שלי לעבודה נשלחתי ע"י סדרן העבודה לעבוד כמטפלת בגן רימון. עבודה כמטפלת בגן לא הייתה חדשה לי. בעבר עבדתי שנה בגן ילדים של אגודת ישראל. זכור לי שלפני ארוחת צהרים הייתה ברכה על האוכל, וכשהיו רעמים או גשם גם היו אומרים ברכה. קצת שונה מכל גן אחר שעבדתי בו. בערבים למדתי עם נזירות בנוטינג-היל בשיטת מונטיסורי. לאחר מכן הייתי במכון למדריכי חוץ לארץ ועבדתי ב"גן רימון" בשדה נחמיה שלושה חודשים. כשהגעתי לעבוד כאחות בראש פינה, 2 קליינטים היו הילדים שהיו אז בגן רימון של שדה נחמיה. אחד זכרתי היטב, כילד שעמד על ענף של עץ וניסה לנסר את הענף מתחת לרגליו.

עבדתי כמה שבועות בגן רימון של כפר הנשיא, הגננת הייתה יעל נמינוב, ומטפלת ראשית יעל שפרונג. זכרתי מתקנים שהיו בשיטת מונטיסורי וניסיתי לבנות אותם ולהכניס לגן. 15 שנה עבדתי בגן שקד לסירוגין. לאחר שנהייתי אחות וליוויתי נשים לחדר לידה הרגשתי שאני סוגרת מעגל, עם בנות שהיו ילדות אצלי בגן ועכשיו אני מלווה אותן לחדר לידה - ללידה ראשונה של ילד משלהן.

שוש ס.

לאחר שחזרו מהטיול חלצו הילדים נעליים והסתובבו בגן יחפים.

גם מיכל הגננת חלצה את נעליה.

דניאל מתרגשת ופונה אל רונית: "למה את לא הולכת יחפה?"

רונית מסבירה: "יש לי בעיה בכף הרגל, זה מאד כואב לכן אני לא מורידה את הנעליים."

עתליה מקשיבה לשיחה ומתפלאת מאד: "מה?! אז את ישנה עם נעליים?"

לֹא הַבְּטַחְתִּי לָךְ גֵּן שֶׁל שְׁשָׁנִים

התרוצצות והמולה. צחוק, צעקות ובכי.
אם לא תמהרי לצחצח שיניים לא נספיק סיפור לפני השינה! יש לי עוד שני ילדים ללכת אליהם!

עוד רגע, אימא.

תור ליד הכיור הנמוך. שלולית קטנה על הרצפה. ריח קל של פיפי בשירותים. שמה את הבגדים בתא. את נעלי הבית על המחצלת. מתקרבלת במיטה. קולה של אימא מתערבב בקולות הורים אחרים. קשה להתרכז בסיפור שלי. השיר השקט שלפני הפרידה משובץ בשיחות מהצדדים. חיבוק ח-ז-ק.

בואי שוב, אימא! אם אירדם, איך אדע שבאת שוב?

אם תישני כבר, אני אשים נעל-בית על המיטה שלך, וכך תדעי שהייתי.

אני כבר יודעת, שהשומר שם לי את הנעל-בית, ולא אימא.

האור כבה. רק אור קלוש מהפרוזדור מגיע לחדר. ההורים הלכו. מתי יגיע

השומר? ולמה קוראים לו שומר אם הוא בכלל לא שומר עלינו?

הוא לא מגיע ולא מגיע. ואחר כך ודאי ינחר לו כמו אבא של תרצה, ולא

ידע בכלל שאודי שוב עשה פיפי במיטה, אפילו שהוא כמעט בן ארבע,

ושניצי שוב דופק את הראש בקיר, ושיש צללים מאיימים מתחת המיטה

ואני מפחדת ורוצה לאימא ואבא.

צעדים כבדים. הדלת חורקת. מציצה לפרוזדור – מי השומר? אבא של

גידי, במגפיים מבוצבצים, ידיו עמוסות בשמיכה, ספר עבה וכרית.

תקרא לאימא שלי.

טוב.

אבל באמת, תקרא לה עכשיו!

טוב, אבל תחזרי למיטה, קר.

אני סופרת. כמה צעדים מהגן עד לחדר של ההורים?

אחת-שתיים-שלוש-ארבע...

וכמה זמן לוקח לשומר להגיד לאימא שתבוא מהר מהר?

אחת-שתיים-שלוש.

וכמה צעדים לוקח לאימא? לה יש רגליים יותר קצרות, אבל היא ודאי תרוץ, כשתדע שאני פוחדת. אחת-שתיים-שלוש-ארבע-חמש... לא הגיעה. גם השומר לא. אולי ספרתי מהר מידי? שוב מההתחלה. אחת-שתיים-שלוש-ארבע...

גן של פרחים מרהיבים, כמו במסע אל האי אולי. בובות יפהפיות, כמו זו שמירי קיבלה מהדודים באנגליה, עם שמלות קטיפה ומלמלה, ועיניים שנפקחות ונעצמות. מוזיקה נעימה באוויר ושוקולד, המון שוקולד, שוקולד שלא נגמר אף פעם. הבובות רוקדות בעדינות ואוכלות ממתקים... בההה! מפלצת מפחידה – אולי דרקון – מתנפל על הבובה-הנסיכה, כולו זעם ורוע ואש. אמא!!! השומר נוחר בקול ניסור חורק ואדיש. מצב חירום! אין זמן להתלבטות.

נעלי הבית קופצות על כפות רגליי. הדלת נפתחת בתנופה כאילו מאליה. אני רצה לאוויר הלילה הקר והגשום. חושך, רוח שורקת. ענפים חורקים שורטים את זרועותיי. ואם זה לא ענפים? הגשם יורד על פניי, נמהל בדמעות ובזיעה, מרטיב את הפיג'מה. שד ירקרק קופץ מתחת לרגליי הנעולות בנעלי בית רטובות. אימא'לה!!! סתם צפרדע, פחדנית. חסרת נשימה, הלב פועם בגרון. הגעתי. אימא, אבא! מה את עושה כאן? בקור, בגשם, השתגעת? נו, טוב, אז תישני כאן כבר עד הבוקר. אושר.

רחל גינת

שרה המטפלת יושבת עם איתי בפינת הספר ומקריאה לו סיפור.

בסיימה לקרוא מבקש איתי: "גם אני רוצה לספר את הסיפור."

שרה מגישה לו את הספר: "בוא תספר."

איתי: "אני לא יכול." "למה?" שואלת שרה.

איתי: "כי אין לי משקפיים...."

לא על גן דימון

זהו סיפור על כיתת עופר מפני כ - 50 שנה סיפור שגם הם לא מכירים

היתה תקופה שאני תפקדתי גם כסדרן עבודה וגם כמא"ז , והייתי צריך לשלוח את אשר וולפיש (שהיה המורה של כיתת עופר) לשבועיים מילואים. כמובן שלא היה מורה שיחליף אותו בהוראה, אז מה עושה סדרן טוב? הוא מוצא פתרון ומשמש כמחליף.

שיעורי המתמטיקה היו משחק ילדים בשבילי, אבל כשזה הגיע לתנ"ך, אני הייתי בצרה צרורה. בחיים, אני לא למדתי תנ"ך, ולא היה לי כל מושג על תוכנו. אז מה עושים? צריכים לאלתר. או יותר נכון. לבלף!

נתתי לאחד הילדים להקריא קטע (שעבורי נשמע היה כסינית!), ואז ביקשתי את הילדים להסביר את פירוש הקטע. קול דממה בכיתה! ואז עלה במוחי מוצא גאוני !

"יונה (יומפום), הסבירי נא את פירוש הקטע" - וכמובן היא דקלמה כמה משפטים. ואני - בביטחון ובגאווה אמרתי: "יפה מאד, יומפום !!!" ועד היום אין לי מושג מה היא הסבירה, אבל הייתי משוכנע שהיא תוציא אותי מהבוץ !

אדי נמינוב

עתליה מבקשת להקריא בפני הילדים סיפור שחיברה. לאחר כמה רגעים היא פונה אל מיכל ואומרת: "את תקריאי את הסיפור, אני לא יודעת לקרוא בכתוביות שלך."

זה היה בגן רימון

בחדר השינה בגן היו ארבע מיטות ל - 4 ילדים.

שלא כמו בהרבה קיבוצים, כאן כל הורה הביא את ילדו לשנת הלילה; שלושת רבעי שעה לפני השינה. כל הורה היה יושב ליד מיטת ילדו עם אחד מספרי הזהב של וולט דיסני שהיו אז מאוד פופולרים.

אני קראתי סיפור בעברית, מולי ישבה אם שקראה לבתה אותו ספר אותו סיפור אבל בגרמנית. האמא לא הבינה והילדה בטח שלא. מבחינתי זה לא ממש יצא גרמנית, אני שומע וזה יוצא כל כך מעוות בלי שום משמעות. אבל, בכל זאת הילדה נרדמה.

אחה"צ היתה שיגרה משלה כשהמטפלת קוראת בקול רם: "ילדים כולם למיטה פנים אל הקיר, אדם למקלחת"

בשבת כשאני עבדתי, נתתי להם חופש לא לישון אחה"צ.

מקס מדר

Gute Nacht

באחד הטיולים הגיעו ילדי הגן לראות את גינת הירק של נויה. ליד הגינה נמצאת סככת רשת גדולה. נויה מצביעה על החורים בסככה ומסבירה: "כל יום החתולים קופצים על הסככה ובונים לנו חורים...."

האבות המקימים

שתי תובנות שהיו לי על החיים, התערערו בשבת קיצית אחת בכיתה בית. הראשונה הייתה קשורה לעולם המבוגרים - הייתי משוכנעת שהמבוגרים לעולם אינם ישנים. הורי היו משכיבים אותי לישון ואז היה נשמע הדהוד צעדיהם המתרחקים על המדרכה בלילה החשוך עם קולות התנים ובבוקר היה מישהו מבוגר מעיר אותי. אם הייתי מתעוררת באמצע הלילה – תמיד היה שם הורה, אחד מהאמהות או האבות של ילדי הכיתה, שהיה מזדרז אלי.

התובנה השנייה שהתערערה, קשורה לאבות - עד לאותה שבת חשבתי שאבות עושים דברים בצורה מסורבלת, בדומה לדרך שבה אבא היה מסרק אותי, בתנועות חדות, עם שביל בצד כאילו הייתי בן. ידעתי שאבות לא ממש מבינים. אפשר לסדר אותם. באותה שבת התעוררתי, כרגיל, לקולות הבוקר, הקריאה המונוטונית, הקצובה, כמו מודאגת מעט, של תור הצווארון והבעות התהייה קלי הדעת של הצוצלת.

עדיין לא הגיע האבא התורן. קמתי ללכת לשירותים. ראיתי את מוסי, אבא של אמנון, שוכב על גבו, ישן לגמרי ונוחר, על מיטת הספסל של 'ההורה הישן'. ככה גיליתי שגם מבוגרים ישנים. כשחזרתי הוא כבר התעורר. הוא ישב, שיערו סתור. נראה מצוברח - עד שמצא את משקפיו. כשראה אותי התפשט חיוך חם על פניו והוא אמר, "מה יש מייד'לה? את לא יכולה לישון?"

קיוויתי שנוקי, אבא של טליה ש. יהיה התורן. כשנוקי היה תורן הייתה חגיגה. כיתר הילדים, לא הייתי יכולה לחכות שכבר תגמר ארוחת הבוקר. היינו עוזרים לפנות את השולחנות, לשטוף את הכלים ולסדר את הכיסאות בעגול. ואז היה מגיע הרגע המיוחל – נוקי היה מצביע על החור שבמרכז סנטרו הדשן ואומר, "הפעם אספר לכם את הסיפור האמיתי, על איך שקבלתי את החור בסנטר שלי". פעם סיפור תלאות בג'ונגלים של האמזונאס, במאבק נגד אינדיאנים נושאי כידונים מורעלים,

פעם היה זה מעשה גבורה מול נאצי נושא סכין, או במלחמה על גדר הקבוץ נגד הסורים. תמיד, כשסיים, הייתי שואלת, כשאר הילדים, "הפעם זה באמת?" לאחר שהיה מבטיח, שהפעם זו אמת לאמיתה, כבר הגיעה השעה תשע בבוקר - הזמן ללכת לחדר ההורים.

גם לני, אבא של אילנה היה מספר סיפורים, בקול שקט, חם ונעים. הוא היה עושה אתנחתאות ארוכות ומרתקות, כדי לסדר את שרווליו. אריק, אבא של מרב, שידע לספר סיפורים ללא סוף, העדיף להוציא אותנו לשחק כדורגל או קריקט.

מי שהגיע לבסוף באותו בוקר היה מופתי, אבא של רותי ל. מופתי היה מקפיד תמיד שהכול יונח בדיוק במקום. למחרת המטפלות היו אומרות, "אנחנו יודעות מי עשה הקמת שבת אתמול!". הוא היה מביא משחקים.

כשסיימתי להתלבש היו כבר השולחנות ערוכים לארוחת שבת בבוקר - שלוה, חלב, חלה פרוסה, ביצה קשה, ירקות וגבינה. רותי יצאה מהחדר שלה ורצה צוחקת אל אביה. הוא הוציא מכיסו שקית מלאה בבלורות צבעוניות, חדשות ואמר, "לכו לשחק עד ארוחת הבוקר".

זו הייתה עונת הבלורות. רותי ל. הייתה אלופת הכיתה. ידעה להפליק את הבלורה למרחק ובמדויק. הבלורה שלה כמעט תמיד פגעה בבלורה אחרת או נכנסה לבור. בזמן שרותי סדרה וניקתה את הבורות שפכתי את הבלורות על האדמה. הן היו מבריקות ובתוכן הבהיקו פרפרים רבי כנפיים בשלל צבעים שונים. אחת הייתה יפה במיוחד, בשלושה צבעים - ירוק צהוב ואדום.

לאחר שסיימתי לאכול את השלוה, אכלתי את הביצה הקשה. חלק מהחלמון היה רך וצבעו כתום עז. עלתה בי מחשבה שאני אוכלת אפרוח. רותי ל. שישבה לידי, ספרה את הבלורות, כבר בפעם השנייה. האפרוח נתקע לי בתחתית הגרון.

כשעמדתי לצאת הביתה, עמד מופתי בפתח, פרש את ידו מולי ובקול רם ומצווה שהסתיר גם שמץ זעיר של חיוך אמר, "תודה". מבוישת מאד. הנחתי בידו את הבלורה בעלת שלושת הצבעים שבערה באגרופי.

בזמן שרכן לידי וטרח לנקות מהרצפה, בהבעת מיאוס, את בליל העיסה החצי מעוכלת של שלוה, חלב וביצה חצי קשה, אמרתי, "ביצה היה אפרוח ואני אכלתי אותו".
הוא הרים את פניו לגובה פני ואמר, כשעיניו מחייכות בשובבות, "זה היה אפרוח של ציפור רעה".
מעולם לא גנבתי מאז.

שלומית ליפשיץ

בארוחת הצהריים גיא מנסה לשכנע את בר לאכול את קציצת הבשר: כדאי לך לאכול את הקציצה, היא טעימה, טעמתי ולא היה לה טעם....."

גן רימון – הזיכרונות שלי

זיכרונות מהעבר מטבעם מוטים ומושפעים מרגשותינו. הזיכרונות הם סיפורי חיים כפי שנקלטו ועוצבו על-ידינו, ויכולים להשתנות בעקבות מצבים חדשים והשפעות סביבתיות. כל אחד זוכר את הדברים בדרך שלו, מבליט היבטים כאלה ומתעלם מאחרים, ולכן הם אינם נמדדים על פי קריטריונים של נכון או לא נכון, מהימן או מדוייק.

בגן-רימון שהיתי שלוש שנים. זה היה ביתי רוב שעות היממה, וחלקתי אותו עם עוד עשרים וחמישה ילדים-זאטוטים. זיכרונותיי מהגן מעורפלים. הם עולים במוחי כתמונות קטועות, לעיתים מאד מוחשיות, ולעיתים מעט מעורפלות. זכורה לי מאד חוויית הלינה המשותפת. חדרי היה הראשון ליד הכניסה לגן. בפינת החדר עמדה מיטתי. מיטת ברזל פשוטה ומזרון קש, עטוף בבד גס בפסים כחולים ולבנים. הפיג'מה, שנתפרה במתפרת הקיבוץ, הונחה מתחת לכרית. בכל חדר, מתחת לחלון, עמדה ארונית לבנה. על הארונית הקפידו המטפלות להניח מפה קטנה, ועליה צנצנת זכוכית של לָבָן, שהפכה לאגרטל פרחים. בחורף בארוחות הבוקר הגישו דייסת-סולת, בתוכה הסתתרו גושים קטנים. עכברים וחתולים, היו חלק מהאורחים הקבועים שביקרו בלילותינו. החתולים ייללו ורבו את ריביהם מתחת לחלונות הגן, והעכברים התרוצצו בין המיטות ומתחת לארוניות.

בכל ערב הגיע אחד ההורים להשכיב את הילדים לישון; היה עוזר לילדו להתפשט וללבוש את הפיג'מה, שר שיר או מספר סיפור קצר, ונפרד בנשיקה וחיבוק. בכל לילה הגיע אבא-תורן, כדי לשמור עלינו. הוקצתה לו מיטה מתקפלת במרכז הגן, והוא היה מגיע (לפי תחושתי) כמה שעות לאחר שאנו כבר היינו במיטות, ומסתלק עוד לפני בוא המטפלות.

הזמן בין הרגע בו אחרון ההורים היה יוצא את הגן, לבואו של האב התורן, היה פרק זמן בו לא היו מבוגרים בעולמנו, והוא הפך חלון הזדמנויות, אותו ניצלנו ליוזמות אישיות: לבנות מבנה בקוביות, לבקר בחדרים אחרים, לטפס על השיש במטבח כדי להגיע אל צנצנת הריבה, שלא פעם נחתה בקול חבטה על הרצפה והתנפצה לרסיסים; לטפס על הארונית הקטנה ולצעוק לילדי גן-שקד, ועוד מיני יוזמות.

בכל רגע אוזנינו היו כרויות לקול צעדיו של שומר הלילה, שהיה עורך סיורים בין בתי הילדים לבדוק שהכל בסדר. כל רעש חשוד גרם לנו לטוס במהירות למיטות, להתכסות בשמיכה ולעשות עצמנו ישנים.

עוד פרק זמן ללא מבוגרים, היו השעות בהן האבא-תורן יצא לעבודתו, לבין הרגע בו הגיעו המטפלות לעבודתן. פרק זמן זה היווה, כנראה, חלון הזדמנויות לאחרים.

זכורה לי מאוד תמונה אחת: בבוקר של שבת, התעוררנו לקול רעשים מוזרים. אפופי שינה קמנו מהמיטות, ומבעד לקורי השינה, התגלו לעינינו ילדי כיתת "סנונית" שנכנסו פנימה בתרועה דרך הדלת האחורית. אני זוכרת אותם כענקים, עומדים בפיג'מות, הבנים בפיג'מות פסים, והבנות בפיג'מות פרחוניות. עמדנו משותקים, מביטים בהם בפחד.

אך יותר מהכל אני זוכרת את חגיגת יום ההולדת המיוחדת שנערכה לליאורה ולאדד. ליאורה היתה בגן-רימון ואלדד בגן-שקד. לרגל המאורע, הוזמנו ילדי גן-שקד אל גן-רימון. ההתרגשות הייתה גדולה מאד. לכבוד יום ההולדת הכינו ההורים "זיג". האולם המרכזי פונה מכל השולחנות והכיסאות ובפינת הגן, ליד החלון הפונה אל המרפסת האחורית, הייתה הבמה. אנו הילדים התיישבנו נרגשים מאד על הרצפה, מביטים אל השוטר האנגלי שעמד זקוף-קומה ליד החלון בפנים רציניות. כובע שחור גבוה לראשו ומדי שוטר לגופו. לפתע, באיטיות רבה, נפתח החלון ודמות לא מוכרת, קסקט משובץ לראשה, נכנסה בגניבה ממש מתחת לאפו של השוטר... באותו רגע, פרצו כל הילדים בבכי גדול. אינני זוכרת אם ההצגה נקטעה בתחילתה, או נמשכה לאחר שהרגיעו אותנו לבסוף. אך אני זוכרת בברור כי סיפור זה ליווה אותנו עוד שנים רבות, ותמיד נלוו אליו וויכוחים: מי כן בכה ומי לא. אף אחד לא רצה להודות כי הוא בכה...

מיכל דדוש גוטר

יעלי: אני אומר מילה ואתם תגידו את היפוכה.

פונה אל אשר: "מה ההפך מ- יש?"

אשר: "אוף!"

קייטנה

זו היתה אולי הקייטנה הראשונה של החופש הגדול בכפר הנשיא

יצאנו כיתת אריה, צבי, עופר, והקטנים - כיתת עשור - שהיו אז בכיתה א'.. לאחת הקריות שליד הים. קיבלנו כמה כיתות ללינה בבית ספר שבקריה.

עלינו על משאית; כל הילדים; המטפלות ומלווים. העמסנו עליה גם את כל הציוד; כלי מטבח ובגדים, מזרונים ואוכל לכמה ימים. (אולי בעצם היתה אז יותר ממשאית אחת).

כשהגענו למקום, הזזנו את הריהוט בכיתות – המכתבות והכיסאות, ופיזרנו את המזרונים על הארץ. כל כיתה לחוד.

נטע היתה אחראית על המטבח. למטבחון הקטן הכנסנו את הציוד האקונומי. ונטע מיד החליטה שהפינוק היומי נוסף לצ'ופר השלווה, שאז היו מקבלים במשק רק בשבת. יהיה גם כל יום סלט פירות כייפי. אז עמדנו כל המבוגרים וחתכנו פירות, לקוביות קטנות!!! כל יום.

הכייף - השמחה הגדולה היתה כמובן הנסיעה לים. כל בוקר בא אוטובוס ואסף אותנו והחזיר.

לקראת שבת החלטנו לצאת מוקדם יותר, (חשבנו שאנחנו חכמים, וכמו שהתברר מאוחר יותר – לא מספיק חכמים) כי יש הרבה אנשים בים בשבת ורצינו את השקט ואת המקום בשבילנו. כשהתכוננו לחזור לקראת 10 בבוקר, יצאנו מהים אל תוך ים של אנשים. לכיוון החוף ירד והתגבר זרם בלתי פוסק של קהל משפחות. התחלנו להתפקד. ולא מצאנו את יורם בן-חיים. הילדים אמרו שראו אותו, שכן יצא מהים. אייבן שהיה הכי גבוה חיפש וחיפש ואין יורם, אייבן ואדי הלכו אל המציל, לשאול, ליידע. ואני – המטפלת שלו - ידעתי שיורם לא יבכה. אם הוא היה בוכה היו מביאים אותו למציל והמציל היה קורא לנו במגהפון.

בלב כבד החלטנו לחזור לבית הספר. אייבן ואדי נשארו על החוף להמשיך בחיפושם. אחרי נסיעה של בערך קילומטר, את מי רואים על הכביש?

ילד קטן בבגד ים, צועד יחף על האספלט הלוהט. אגרופים קמוצים ופנים מתוחות. צועד בכוח והחלטיות. יורם שלנו! הוא לא ידע לאן הוא הולך, הוא לא ידע את שם בית הספר שאיכסן אותנו... אבל הוא הלך. לא היתה אז תקופה של טלפונים. לא היה לנו רכב. מישהו ירד איכשהו לים להודיע לאיבן ואדי שמצאנו את האבידה.

למחרת הבנו שלא מספיקות העיניים של כל המבוגרים לשמור על הילדים, אז כשהגענו לחוף, קבענו בחול מוט עם דגל (סמרטוט כלשהו). שילדים ידעו איפה אנחנו. בתוך הים יצרנו שרשרת חיה; כשמתחנו חבל, (אנחנו היינו העמודים) ותחמנו את הקטנים.

מה שעוד זכור לי, שבערב אחד לקחנו את הילדים הגדולים להצגה של בצל ירוק, השיר הכי זכור לי מאז: "וונצואלה אין דומה לה... אני רוצה לפתח-תקווה..."

האם מישהו מהגדולים זוכר משהו מהקייטנה הזאת?

עבורי, על כל פנים, זו היתה חוויה טראומטית, הקייטנה הזאת עם הסיפור של יורם. ואולי בגלל זה אני גם כל כך טוב זוכרת.

מינה סלע.

בזמן הכנת חלות ביום שישי, מצהיר שי (לאחר שחזר מביקור בן שבועיים באנגליה): "מרוב שהייתי באנגליה, כמעט ששכחתי איך מכינים חלה."

גן רימון, הטרקטור והמעמד החברתי - הרהורים

החלוצים העליזים שפקדו את ארץ ישראל הצעירה באמצע המאה הקודמת, היו נחושים לבטל את חברת המעמדות שהתפתחה ושלטה בכל העולם במשך אלפי שנים. למעשה, בעקבות המהפכה בערבות הלבנות של רוסיה, הם החליטו שניתן ליישם את הרעיון גם בין עצי האיקליפטוס ובתי האבן של מנסורה. אינני יודע מתי החלום נופץ, אבל החוויה שאני זוכר לקוחה מתוך שנותי בגן רימון, בין תעלות הקישור המלאות מים בחורף והמרפסת המזרחית של הגן, שהיום כבר חסומה בקיר בעל חלונות גדולים המשקיפים על מקלט התלתונים.

המעמד והאחריות:

יתכן שמיקום קוביות העץ להם זכינו (פרי עמלם של נגרי כפר הנשיא), היה עניין פרקטי ותוצאה של מגבלת מקום. אבל לנו, דיירי חדר הקוביות, ניתנה האחריות לשמור על הקוביות כל לילה. עם הכבוד הגיע גם המעמד. "הם מחדר הקוביות" הייתי שומע לעיתים והגאווה שברה שיאים כטווס צעיר באביב.

היינו ארבעה, הבוגרים הם אהרון לוין ושרון בן יהודה סוקול ז"ל. הצעירים עבדכם הנאמן ומיכל גוטר (דדוש המיתולוגית), שגם לאחר השיפוץ האחרון דאגה לשמר את הקוביות ההיסטוריות. כל לילה לאחר סיפורי ההשכבה והפטרוול האחרון של שומר או שומרת הלילה, הייתי שוכב ומביט בקוביות, סופר אותן, מנסה לראות אם הן נערמו נכון ובאופן שווה. לי הם שמשו כתחליף לכבשים כשניסיתי להירדם. עכשיו כשאני כותב שורות אלה, עלתה לי ההארה, שאולי זאת הייתה ההתחלה של ידידות נפלאה והקשר המתחזק עם עולם הנגרות, אותו הזנחתי בשנים האחרונות.

אתם מכירים את התופעה של כניסה לחדר אוכל כשבכל פעם מחדש אנו מחפשים את השעון של יצחק עדר כדי לבדוק את השעה? כך קורה לי בכל ביקור בגן רימון: עיניי נודדות מתוך רפלקס לעבר הקוביות. אני מבחין בקוביות המקוריות, אלה שאמיל פרנק תיקן לאורך השנים. יש כאלה בעלי דיקט חדש ובהיר ואני יודע שאלה כבר מהדור שלא ידע את יוסף.

החקלאות - חברת מעמדות:

אם זכרוני אינו מהתל בי, לקראת הקיץ הראשון שלי בגן רימון (תמיר, אשמח לדיוק בתאריכים), זכינו אנו הילדים למתנה שלא נראתה כמותה בגן רימון.

בבוקר בהיר אחד, לאחר ארוחת הבוקר, אספה אותנו יעל שפרונג (להלן הגננת) וכולנו יצאנו למרפסת אותה הזכרתי בהרהור הקודם, כדי לקבל את ההפתעה הגדולה.

שם ברוב פאר, צבעים ושורה ישרה, עמדו להם כ- 15 טרקטורי זחל (D4) שבנו עבור ילדי הגן בנגריית כפר הנשיא. אנו, ילדי כיתת דרור והירדן לימים, נעמדנו בפה פעור ורק חיכינו להנחיות. אינני יודע מי הוביל, ורק נותר לי לשער שיעל ניצחה על שלב החלוקה, את החיבור בין הילדים לטרקטורים, כי בתור צעיר בחבורה חיכית לתורי.

בין רגע נמוג השוויון המוחלט, וחוקי האבולוציה, חברת מעמדות וכל מה שניסו החלוצים למחוק, חזר כלא היה. הגדולים והחזקים (בעיקר מי שידע לצעוק, לדרוש ולשכנע) קיבלו את הטרקטורים שצוידו בסכין קדמית, והצעירים נותרו כמו גורי אריות לנבור? בשיירים. מכיוון שלא היו מספיק כלים לכל ילד, חולקנו לזוגות, אך זכרוני המעורפל לא מתיר לי לזכור את בן או בת זוגתי למשימה.

זכור לי שברוב כבוד ויראה לקחנו את הטרקטורים לארגז החול ושם התחילה המריבה גדולה על אזורי העיבוד. חקוקה בזכרוני התמונה בה אורן קולינס זוכה בטרקטור עם סכין קדמית ומתמקם במרכז ארגז החול. לימים, אורן מנהל את הפלחה ואני רוכב ברוב הדר על ג'ון דיר ישן גורר דגלמן (מסקלת) בחלקת הכרם. הגדולים זכו בשטחים הנקיים בעוד אנו מסתפקים בשוליים. יתכן שזאת הייתה יריית הפתיחה לשיוך דירות ופרסלציה בכפר הנשיא.

אינני זוכר כמה שנים החזיקו מעמד הטרקטורים בגן רימון, או האם בכלל
 אנו כילדים איבדנו עניין במאגר החקלאי. אני כן זוכר שהקוביות שאיתם
 שיחקנו יחד, ואיתם בנינו ארמונות, מחנות ובתים שרדו את השנים
 והשאירו את חותמם על דורות שלמים שעברו את הגן.
 אולי, אותם קוביות הן השריד האחרון של אותו ניסוי שנקרא אז קיבוץ כפי
 שהכרנו.

רפי פרנק

רותם מניחה פסל על הקוביות בפינת הבובות.
 גילי: "אל תשימי פסל. אנחנו לא מאמינים בפסלים".

כאשר אני נשאלת על גן-שקד, צצים ועולים לי **כל מיני זכרונות**.

למשל; מיטת הברזל עם פסי המתכת שתי וערב ועליה מזרן הבד הממולא בקש. הייתי מוצאת את עצמי ישנה בתוך בור שנוצר בגלל שהמזרן שקע בין פסי המתכת, וכך נוצר לי "ערסל"...

במנוחת הצהריים, כאשר ההורים, או חברים אחרים, היו בתורנות "שמירה והקמה". אנחנו תפסנו מיד על מי אפשר "להתלבש", למתוח ולבלבל לו במוח... "אני צמא", "אני צריך לשירותים" וכד'. כך שנוצרה "טיילת" לאורך כל השעתיים. דוד קולט היה עובר עם מגש וכוסות מים, בין החדרים, כדי שלא נצא.

ללכת בלילה לשירותים היה מבצע: איזה פחד! הייתי רצה מהר, מתיישבת על האסלה ומיד מרימה רגליים, שחס וחלילה לא יכיש אותי נחש או כל רמש אחר... ואז בריצה בחזרה לחדר.

אני עדיין זוכרת את טעם כף שמן הדגים שקיבלנו כל יום, אני בטוחה שגם אתם לא שוכחים...

והיה את "טקס ההשכבה". לכל ילד היה ליווי של אחד ההורים, ובחדר היו נשמעים סיפורי לילה-טוב, כל ילד והסיפור שבחר. אני זוכרת גם את ישראל אבידור (שבא עם צילה), היה לוקח את אחת החליליות שלנו, עושה כאילו שהוא יודע לנגן, וממציא לנו מנגינות. ואת מופתי (של מיכה) שלימד אותנו שח-מט.

אנחנו - "כתת עופר" המשכנו בגן שקד גם את כתה א'. רות גולן המטפלת המיתולוגית וסוזי נמטי המורה שלנו. תמיד כששאלנו את סוזי מאיין היא באה? הייתה לה תשובה, כמו גם לאדם בן חנוך: "הגעתי דרך חור המנעול". זו כנראה הייתה דרכה להתחמק מסיפורי השואה, כמו שהבנו מאוחר יותר.

בקיץ היינו יוצאים לקייטנה, כל פעם למקום אחר, אבל שיהיה על שפת הים. קייטנה אחת, כל המדריכים הופיעו בזיג. יש לי "תמונה" של ישראל אבידור מרים מטאטא גבוה, אחרים עם הדליים והסמרטוטים וכל מיני כלים מהסביבה. מה זה היה? זה כל מה שאני זוכרת...

מרים כהן-דיבון

סלע מצאה בטיול מקל מנוקד. היא מכריזה: "יש לי מקל דלמטי!"

סיפור מהיסוד

כאשר התחילו לבנות את גן רימון הייתי ילדה בת 4 בגנון.

הקיבוץ היה מאד קטן וכנראה שלחו אותנו הילדים לבד הביתה. בדרך הביתה (ל"חדר" של ההורים) עברתי ליד שטח הבניה בו התחילו לחפור את היסודות של גן רימון. מה עשיתי שם? זכרוני אינו יכול לפתור שאלה זו. אולי אמרו לי לא לגשת וניגשתי, המקום סיקרן אותי, דווקא רציתי לדעת מה יש שם.. ופתאום נפלתי לאחד הבורות שנחפרו ליסודות. ניסיתי לצאת ולא יכולתי. עומק הבור היה מעל לראש שלי. אני זוכרת את עצמי בוכה וצועקת למשך זמן רב ואין מושיע. ואז, לפתע, קול צעדים וזוג ידיים יורד לבור ומושך אותי למעלה. מי שלבסוף שמע אותי היה צבי לווינסון ז"ל, הרווק המושבע והמוסיקאי.

לא זכור לי אם נחבלתי או נפגעתי, אבל חווית השהייה בבור טבועה עמוק בזיכרוני. זזה הסיפור הקטן שלי על בנייתו של גן רימון.

נעה מעין

איילת: "אסור לשקר בגן".

יעלי: "ואיפה מותר"?

איילת: "בחצר".

הפיקניק

מעשה בילד ושמו רימון שבילה את זמנו בנעימים בגן רימון.

באחד מן הימים הגיע הבחור הצעיר לגיל המכובד – 6 – ובגן רימון נערכו הצוות והילדים לחגוג לו יום הולדת לפי המסורת של הגן. בגן אופים עוגה ומקשטים העוגה לפי בחירתו של הילד ממבחר הדגמים בספר העוגות: עוגת חלילית, עוגת כלב, עוגת סל ממתקים, עוגת מטמון ועוד לפי היצירתיות והדמיון.

וגם שואלים את בעל או בעלת השמחה, מה ירצו שיתרחש בגן באותו היום.

"פיקניק במשק הילדים" אמר רימון בנחישות, כי רימון מאד אהב חיות וכבר החליט היכן יבלה את הבוקר.

בזמן ש- Heather הגננת (שנקראה בפי הילדים בעברית מלוטשת "אזר") יושבה עם הילדים לשיחת בוקר, אנו המטפלות ארגנו את הפיקניק. ארזנו בסלי הפלסטיק עם הידיות ממבחר פריטי ארוחת הבוקר של הגן: צלחות וסכו"ם, כד עם תה, ספלי פלסטיק, לחם, מרגרינה, ביצים קשות, חלבה, זיתים, גבינה משולשת, עגבניות ומלפפונים. העמסנו את כל הכבודה על העגלה של הגן, ויצאנו עם שיירת הילדים לכוון משק ילדים.

במשק הילדים מצאנו פינה על הדשא, בצל מתחת לאחד העצים. חלק מהילדים שוטט להנאתו ומצא עניין ועיסוק וחלק מהילדים נשאר עם הצוות שפרק את המזון והתחיל לערוך את הפיקניק.

לפתע שמענו צווחות של ילדים. לא הספקנו להרים עינינו לראות מה קורה ועל המזון הערוך התנפלה חזירה גדולה, שמנה ונוחרת בהתלהבות רבה. פילפלת, הייתה באותם ימים דיירת מכובדת במשק הילדים, אך היא שהתה מאחורי גדר ושער. חזיר הוא כנראה באמת "חזיר" והתנהגותו חזירית בהחלט. ריח המזון כנראה הביא אותה לפרוץ את הגדר או שבטעות מישהו פתח את השער.

אנו הצוות הרמנו את המזון מעל ראשנו (כמה שיכולנו), בזמן שכמה ילדים מפוחדים אחזו ברגלנו ובמכנסינו בבהלה וצרחות ופחד. את פלפלת לא היה ניתן להזיז מעמדתה הנחושה, להשיג מארוחת הפיקניק של יום ההולדת של רימון. נסו אתם לדחוף חזיר כבד, שמן, רעב ונחוש לעבר הגדרה שלו ולמנוע ממנו מזון.

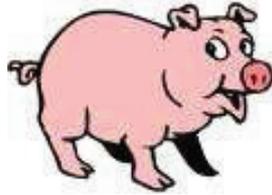

מי שלבסוף הציל את המצב היה דווקא בעל השמחה. "מה שצריך לעשות" אמר רימון "צריך לקחת אוכל מול האף של החזיר ולמשוך אותו בעזרת המזון אל תוך החצר שלו".

החלטנו להקריב 5 ביצים קשות לטובת המשימה. שמנו אותן בסל מול האף של פלפלת ונסוגנו לעבר השער שלה. פלפלת דחפה ורטנה ורצה אחרי הביצים וכשעברה את שער החצר שלה, הותרנו לה את הביצים.

השקט חזר למשק הילדים. פלפלת נהנתה מהשלל, הילדים ישבו לאכול ארוחת בוקר מכל מה שניצל, והילד רימון שהיה לו יום הולדת גם בילה להנאתו עם החיות וגם היה גיבור היום.

צילה בן רשף

קייל: "יש חדר שקוראים לו בית-בד."

גפן: לא, יש חדר שקוראים לו בית-בולנד."

מתוך ספר "גן דימוזן" של גילי שפרזנג

1998 – 2000

הכי אני אוהבת את ארגז החול בגן, כי אפשר להיות שם יחפים וזה נעים.
ואפשר לעשות שם בורות ולהכניס את הרגליים.

אני לא אוהבת להיכנס למפגש,
כי לפעמים המפגש די ארוך וזה די קשה לי.

אני לא אוהבת את המחשב, כי לפעמים אין לו קול וזה מעצבן אותי.

בפורים, כשנשאלה גילי למה היא רוצה להתחפש היא בחרה בושת.
"למה?"

"בגלל שאני אוהבת מלכות שמסרבות לבוא למישהו".

דפנה לעומתה אמרה: "אם המלך היה קורא לי הייתי באה".
"למה?"

"כי אני לא רוצה להתגרש מהארמון. אני עדיין רוצה שיהיה לי בית יפה.
לכן הייתי באה".

ולקראת סוף ימי הגן שאלה הגננת מיכל: מהי כיתה א' בשבילך:

גילי: אני רוצה לעלות לכיתה א' – אני אוהבת שבכיתה א' יש ימי חופש
ולגנים אין הרבה.

אני חושבת שביום הראשון, שעולים לכיתה א', לא ישר מתחילים ללמוד.
קודם לומדים איך לא לצאת מהקווים, עם גירים. לא עם עפרונות – זה קל.

בבריכה המציל קורא ללפיד ונוזף בו קשות:

"מה אני אמרתי לך, ילד?"

לפיד: "הרבה דברים...."

ילדי גן שקד יולי 2001

איך זה להיות בגן שקד?

מיקה כרמי: "כייף בגן שקד, אוהבת לצייר בפינת ציור, לאכול, לשחק בחצר וזהו".

יהלי יודאיקין: "כייף, אוהב להיות בפינת ספר ושרותם מספרת סיפורים במפגש, לשחק בחצר ובארגז החול".

ליה לוני: "אני נהנית והגן הזה מופלא".

בר מעין: "לכדרר בכדור, לבנות בתיבות, לשחק במכוניות ובסביבונים".

עידו ברגר: "לא כייף כי מרביצים".

נאור כהן: "אני אוהב הרבה לגזור במספריים חדות ולשחק בחיות".

איך אתם חושבים שיהיה לכם בגן רימון?

ליה: "כייף, יהיו לי חברים חדשים, יהיה לי יום הולדת 5 אני אתגעגע לנחמה, רותם, מלכה ורינת, לחצר ולפינת הציור".

עידו: "בגן רימון שבמעלה צביה הכי כייף כי יש שם פעמון של פיקולינו".

מה אתם חושבים על השיפוץ שעשו בגן רימון?

ליה: "יפה, יש שם תקרה לבנה יפה ומטבח יפה. החצר שלהם יפה".

בר: "זה בסדר, גם אני למדתי לתקן מנורות".

אתם רוצים לעבור לגן רימון?

מיקה: "כן, יהיו לי משחקים".

עמית: "אני רוצה לעבור לבי"ס וגם לגן רימון".

יהלי: "כן".

ראינה: רותם הגנת

דקלה (סטודנטית מתל-חי) מבקשת מגולן שיכתוב את המילה פיל.
גולן חושב וחושב ולבסוף משיב: "אני לא יכול לכתוב מילה כל כך גדולה

החזרה לגן המשופץ. ילדי גן רימון יולי 2011

מעיין: "הגן המשופץ טוב יותר כי יש יותר מקום להניח את העבודות. פינת מצרפים יותר נוחה. הגן יפה יותר וגם פינת ציור".

רומי: "בגן רימון יותר כייף כי יש פינת בניה גדולה יותר".

תמיר: "פינות המשחק עברו למקום אחר ונעים לשחק כזה".

שוני: "יש הרבה מקום".

הילה: "הגן השתנה בגלל שמקום ה"מפגש" גדול יותר".

תמיר: "הקירות השתנו ואפשר ללכת אחרת".

אמה ק': "החלונות עכשיו יותר גדולים ואפשר לראות הרבה יותר מה יש בחוץ".

תמיר: "ואפילו אפשר לראות את הגינה שעשינו".

אמה ק': "אני אוהבת את הגן כי עשו בו דברים חדשים, למשל שינו את מקום המטבח".

עילאי: "אוהב את המסכות שעשינו לוונציה ואת הנסיונות עם החלזונות, ושהלכנו לאבן התותח, ושעשינו על האש פיתות".

שוני: "שאת מרשה כל בוקר ללכת לחצר. שהלכתי לראות איך קוצרים השדה חיטה ליד טובא". שעשינו את הספסלים ביחד עם ילדי הגן של טובא.

עדן ג: "אני אוהב לשחק במשחקים, לעבוד במצרפים לשחק בפינת בובות ולצייר ציורים ולעשות מסכות".

באדיבותה של צילה גלילי המטפלת

מיכל: "מדוע לפרחים יש שמות שונים?"

דן: "כי הם לא נראים אותו דבר. אם איש לא יגיד שם של פרח, אז לא ידעו לאיזה פרח הוא מתכוון".

כל מה שאני צריך לדעת כבר למדתי בגן

מאת: רוברט פולגום

כל מה שאני באמת צריך לדעת לגבי איך לחיות ומה לעשות וכיצד להתנהג, למדתי בגן הילדים. החכמה אינה נמצאת על פסגתה של גבעת האוניברסיטה, אלא דווקא בארגז החול בגן. אלה הדברים שלמדתי :

שתפו את החברים שלכם בכל.
 שחקו בצורה הוגנת. אל תכו אנשים. החזירו את הדברים למקומם. סדרו את הבלגן שלכם. אל תיקחו דברים שאינם שלכם. אמרו סליחה אם פגעתם במישהו. רחצו ידיים לפני האוכל. הורידו את המים בשירותים. עוגיות פריכות עם חלב קר יעשו לכם טוב. הקפידו לחיות חיים מאוזנים - ללמוד קצת, לחשוב קצת, לצייר, לשיר, לרקוד, לשחק ולעבור כל יום קצת. שכבו לנוח כל יום בצהרים. בצאתכם לעולם היזהרו ממכוניות, החזיקו ידיים והישארו יחד. היו מודעים לדברים הנפלאים. זכרו את הזרע הקטן על מצע של צמר גפן: השורשים מעמיקים, הצמח גדל מעלה ואיש אינו יודע בדיוק כיצד או מדוע, אבל כולנו כאלה. דגי זהב, אוגרים ועכברים לבנים ואפילו זרע הקטן בצלוחית - כולם מתים, כך גם אנחנו. זכרו את ספרי הילדים, את אחת המילים הראשונות שלמדתם - המילה הגדולה מכולן - להסתכל.

**כל שעליכם לדעת נמצא איפשהו ברשימה הזאת. כללי הברזל:
אהבה היגיינה בסיסית, אקולוגיה, פוליטיקה,
שוויון וחיים שפויים.**

**קחו כל אחד מהפריטים האלה והרחיבו אותם למונחים
מתוחכמים של מבוגרים, ישמו אותנו על חיי המשפחה שלכם,
בעבודה, בממשלה או בעולם ותראו שהכל עדיין נכון וברור
ויציב. שערנו בנפשכם איזה עולם טוב יותר יכול היה להיות אילו
כולנו - העולם כולו - היינו מקבלים עוגיות פריכות וחלב קר כל
יום אחר הצהריים, ואז נשכבים לנוח עם השמיכות שלנו... אילו
לכל הממשלות היתה מדיניות בסיסית להחזיר תמיד דברים
למקום ולסדר את הבלגן שלהן.**

**זזה עדיין נכון, ולא משנה בני כמה אתם - בצאתכם לעולם, כדאי
להחזיק ידיים ולהישאר יחד.**

איור מאת: יעלי פרנק זיו

